

MALAKA OSHIRISH JARAYONIDA INFORMAL TA'LIM YONDASHUVIDAN FOYDALANISHNING ILMIIY-NAZARIY ASOSLARI

Joldasova Kamila Jollibaevna

A.Avloniy nomidagi pedagoglarni kasbiy rivojlantirish va yangi metodikalarga o'rgatish milliy-tadqiqot instituti tayanch doktranti

***Annotasiya:** Ushbu maqolada malaka oshirish jarayonida informal ta'limdan foydalanishning ahamiyati haqida ma'lumotlar berilgan.*

***Tayanch so'zlar:** malaka oshirish, formal, noformal va informal ta'lim.*

Bugungi kunda ta'lim sohasiga oid zamonaviy tadqiqotlarda ko'pincha uzluksiz ta'limning muddatlari, o'quv jarayoni davomiyligi, turlarining xilma – xilligi kabi jihatlariga e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, ta'lim turlari sifatida formal, noformal va informal ta'lim turlarini ta'kidlash mumkin.

Bugungi kunda ushbu ta'lim turlaridagi o'zgarishlar nafaqat ularning har birining mustaqil rivojlanishi, balki ularning imkoniyatlarini birlashtirish tendensiyasi bilan ham bog'liqdir. Sababi, XXI asrga kelib, formal ta'lim o'qituvchilarning zamonaviy ehtiyojlariga moslashuvchan tarzda javob bera olmasligi ma'lum bo'lmoqda. Shu bilan birga, noformal va informal ta'lim o'qituvchilar ehtiyojlari va manfaatlariga yanada moslashuvchan shakllar sifatida namoyon bo'lmoqda. Formal, noformal va informal ta'limning bir – birini to'ldiruvchi xususiyatlarining mavjudligi “umr bo'yi ta'lim” tamoyilini amalda ro'yobga chiqarish uchun ushbu ta'lim shakllarini integrasiyalashuvini rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiq.

Mavjud tajribalardan ko'rish mumkinki, noformal va informal ta'limning formal ta'lim bilan integrasiyalashuvi o'z – o'zidan yoki ma'lum darajada tahmin qilingan bo'lib, bu holat formal ta'lim paydo bo'lganidan beri amalda ko'zga tashlanmoqda va XX asrning ikkinchi yarmidagi inqiroz holati tufayli kuchaygan. Biroq, so'nggi paytlarda ta'limning bu shakllarini birlashtirish nazariyasi va amaliyotini rasmiylashtirishga qaratilgan harakatlar mavjud.

Shuni ta'kidlash joizki, informal ta'lim – ta'lim muassasalaridan tashqarida sodir bo'ladigan ta'lim sifatida va bu jarayon kontekstida o'qituvchi shaxsining rivojlanishini hali maxsus pedagogik tadqiqotlar ob'ektiga aylanmagan, ammo bu masala ko'plab tadqiqotchilarni qiziqirmoqda.

Hozirgi vaqtda informal ta'lim bilan bog'liq turli xil ta'riflar va tushunchalarni topish mumkin, bu esa ushbu muammoning bahsli va dolzarbligini ko'rsatadi. Bu malaka oshirishning nisbatan yangi modeli bo'lib, u o'qituvchilarning o'zlari

tomonidan yangi ma'lumotlarni olishga intilishlarini talab qiladi, chunki informal ta'lim o'qituvchining shaxsiy qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda shaxsiy o'sishiga qaratiladi.

Tadqiqotchilar S.G. Vershlovskiy, A. V. Okereshko, O. V. Povlova ishlarida informal ta'lim kundalik hayot bilan birga bo'ladigan va har doim ham maqsadli bo'lmagan individual kognitiv faoliyat sifatida talqin etiladi.

Ba'zi xorijiy mualliflar informal ta'limning quyidagi xususiyatlarini ajratib ko'rsatishadi: didaktiklikning yo'qligi; talabning mazmunli faoliyatga sho'ng'ishi; o'quvchi tashabbusi, qiziqish yoki tanlovining ahamiyati (tashqi talablar emas); faoliyatdan tashqari munosabatlarda baholashning yo'qligi.

O.V. Pavlov fikricha, "informal ta'lim uchta sabab bilan yuzaga kelishi mumkin: biror narsaga doimiy yoki bir lahzalik shaxsiy qiziqishning mavjudligi; javoblarni izlashga undaydigan vaziyatlarning paydo bo'lishi va shuning uchun tasodufon o'rganish.

E.V. Kakalina tadqiqotlarida ochiq ta'lim tizimining sub'ektlari o'rtasida ular uchun muhim bo'lgan umumiy munosabatlar, qiziqishlar va qiymat yo'nalishlari asosida faol munosabatlarni rivojlantirish maqsadida o'quvchini keng qamrovli munosabatlar tizimiga (formal, noformal, informal) kiritish masalalari ko'rib chiqilgan.

A. V. Okereshko tadqiqotlarida gumanistik paradigma kontekstida o'qituvchining shaxsiy va kasbiy rivojlanishidagi informal ta'limning roli asoslangan, o'qituvchilarning malakasini oshirish va informal ta'limga rag'batlantirish xususiyatlari aniqlangan (uzluksiz va ilg'or ta'lim g'oyalariga qayta yo'naltirish; malaka oshirish jarayonini kontekstli tashkil etish; ijodiy, mustaqil ishlarni jalb qilgan holda zamonaviy dizayn va tadqiqot o'qitish texnologiyalaridan foydalanish va aks ettirish).

Ilmiy – nazariy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda formal ta'limning konseptual asoslarini ishlab chiqishga qaratilgan keng ko'lamlil ilmiy tadqiqotlar mavjud emas. Ko'pincha informal ta'limni o'rganish turli xil kombinasiyalarda formal va noformal ta'lim bilan integrasiyalashgan holda amalga oshirilgan.

Informal ta'lim – bu kundalik hayotga hamroq bo'ladigan va har doim ham maqsadli xususiyatga ega bo'lmagan individual kognitiv faoliyat hisoblanadi, boshqacha aytganda, bu o'qituvchining o'zini – o'zi rivojlantirish, o'zini – o'zi namoyon qilish va o'zini – o'zi tasdiqlashga asoslangan jarayondir. Bunday ta'lim maxsus belgilangan tuzilishga ega emas va ta'lim natijasi shaxsning jamiyatdagi ta'lim

imkoniyatlari va salohiyatini uning individual rivojlanish omillariga aylantirishga bog'liq.

Shunday qilib, informal ta'lim o'z ichiga quyidagilarni oladi:

- sinov va xatolik orqali o'rganish (shaxsiy tajriba orqali)
 - paydo bo'lgan savollarga javob berish yoki amaliy ahamiyatga ega muammolarni hal qilish usullarini mustaqil izlash jarayonida o'z – o'zini rivojlantirish;
 - aniq vazifalarni birgalikda bajarishda bir – biridan o'rganish (o'zaro o'rganish);
 - har qanday faoliyatni kompetentli mutaxassis rahbarligida amalga oshirish;
 - zamonaviy axborot texnologiyalari (internet resurslari va boshqalar) va ommaviy axborot vositalari yordamida axborot olish va yangi bilimlarni o'zlashtirish;
 - ijtimoiy o'zaro ta'sir jarayonida kommunikativ kompetensiyalar va dunyoqarashni shakllantirish;
 - o'qish va madaniyat muassasalariga tashriyf buyurush, badiiy havaskorlik faoliyati orqali shaxsiy o'zini – o'zi takomillashtirish;
 - hayotiy bilim va ko'nikmalarni egallash, sayohat, turistik sayohat va hakoza davomida dunyoqarashni rivojlantirish.

Informal ta'limni yangi bilimlarni o'zlashtirish va u orqali kasbiy va shaxsiy rivojlanishga qaratilgan (shaxsiy faoliyat yondashuvi), yangi bilim va g'oyalarni o'z – o'zidan o'zlashtirish (sasiomadaniy yondashuv) va shuningdek, o'z – o'zini rivojlantirish (evtagik yondashuv) sifatida talqin qilish mumkin. Informal ta'lim ta'limning mavjud yondashuvlari va xilma – xil ta'riflari, ushbu ta'lim turi insonning butun hayoti davomida uzluksiz ta'lim bilan chambarchas bog'liqligi bilan birlashtiriladi; doimiy ravishda yangi bilimlarni olish, shaxsiy va kasbiy rivojlanosh ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi. Noaniqlik va jamiyatda tez sodir bo'layotgan o'zgarishlar zamonaviy davri. Informal ta'lim, shu bilan birga, u shakl atributlarga ega emasligini anglatadi (u shakllanmagan), chunki bunday ta'lim ish joyida, oilada yoki ta'tilda – kundalik hayotda, proessual rasmiyatchiliklarsiz amalga oshiriladigan maqsadsizdir.

Ta'kidlash joizki, keyingi yillarda informal ta'limni amaliyotga joriy etish bo'yicha olib borilayotgan izlanishlar soni yil sayin ortib bormoqda. Bunda informal ta'lim samaradorligini ta'minlash uchun ta'lim shakllari, o'qitish vositalari, o'quv natijalarini baholash usullariga e'tibor qaratish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Патаракин Е. Д. Педагогический дизайн совместной сетевой деятельности субъектов образования: Дис. ... док. пед. наук. 2015.

2. Санько А. М. Средства обучения в условиях цифровизации образования: учебное пособие. – Самара, 2020.
3. Павлова О. В. Включение информального образования в жизненные стратегии взрослых // Человек и образование. – 2011.
4. Какалина Е. В. Формирование воспитательного пространства в системе открытого образования. Канд. автореф. Тамбов. 2011
5. Окерешко А. В. Стимулирование педагогов к информальному образованию в процессе повышения их квалификации. Пед. канд. автореф. Великий Новгород. – 2016.